

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 4

Fylke: Vestagder

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Konsmo, Bjelland
og Kvindheim

Emne: Baking,

Bygdelag: Lisedal, Eggorden, Valand

Oppskr. av: Rachel Thomassen,

Gard: Mauge gardar.

(adresse):

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

1. For ca 80 år siau kørde det at dei mol horn på innveien. Ejølsom du hadde bekketuren, la det seg is bring vass juleb og tekket så dei kunne ikkje få male når dei midt vinkes bring mjøl. Elles mol dei salt enda lengre, fram til 70 ára. Dei avla korn og bygg då. Så hadde dei ei blaug, dug av ~~denne~~ too slag, som dei kalla kapse. Det var bygg og rug. Dette maqkast tidleg. Det var reise på heiegardane det var nytta. Det var stor skilnad på kornene. xx Vore mol fjer, aude grovare; men myllaren kunne og gera litt til og på boteis mjølet skulle bli. Når kornet var kasta på låven var alltid det tyngste og beste kornet liggjande beil i ein kil veggen. Dette tok dei i sebban for seg sjølv, og det var bruba til flabbrotmjøl. Det var sjeldan dei sålde, elle sibta mjølet. Av og til tok dei det gå gjennom et grovt såls for å få til det grovare

Når dei mol varst grovt til bygn; kalla dei det å grovare

av saene. x Sikka var laga av ein
runds flat bering ca 15 cm høg
Tversnittet av saellet var svart utvitt.
Til bobu hadde dei hauppebrød. som
var laga på laugs og burs (som ein veit)
tundane var bleunt fast til sida med
ei bre jord. Sian fekk dei heke både
bobu. Saene som var att brüda
dei i gode år til dyra, elles brüda
dei det til græit mjöl.

Nå brüda fekk ber mykje sikka brød
mjöl, og dei blaudar på mange
guse vis. Det vaulegaste & likevel
grov og fin kvæite til brød. Til
flakbrød & det bære, ring og grov
kvæite, til baka brüda dei nå
berre sikka kvæitemjöl. Ei sjeldan
gang haoremjöl.

Di gamle tider alltid nytt mjöl
hebe ein gævaalt; men gævaalt
korn gav alltid best mjöl. Dei
baka same tider med same mjölet
var kome i tuis. Då sa dei at det
var både kvorn og helle vort.

— Eg hugsar noar alltid boka
inn mjölet i stova når det var
svart kalt om vintren. Om dette
var for bakiuga skulde bli hebe
elle for at det var kalt for heudne
veit eg ikkje.

Her hadde dei brödmakeren grov,
og alt pålegg, smør etc. stuvl.

L. Dei baka aldri samau, stib
at dei elbepå delde brödet, men
dei bytte baka same tider, for
dei letut alltid ora loo, ein til
å baka og ein til å knoa og stikka

x Same tider brüda dei ei flakst froj som dei
hadde kornet oppi. Det bleest det i bode ludear og baka
kornet opp i flak
til i vintren sa det skov og alle opur korne
blava ut.

Det har vor flere flinke bakaer som
for fra gard til gard. Tiu rebbelig
flink bakaer kunne greia 9 hægom
dager, for det fekk dei 40 ore. Dei
var ikkje alle like gode. Dei hadde
eit ordtak som sa: Det kann vel
tro slag brød av ei knås.

I den tida var det mest berre brød,
kaka på helle. Tynt var det nå
det harde vaulige flabbbrødet, så
var det tinnubrød. Det var sers
tinkt kaka og så rødde dei over
heile leiven med vaku og litt
pobelmel. Tie helg og fest laga
dei mjøike lefser. Dei var laga av
pobelv som dei knodde i litt mjøl,
kaka dei ut tinnu og stikka dei
raskt på heit helle. Det same
gjv dei enda; men nå brakar dei
mest berre sikka kvite og tinnu
litt rikka rieg mjøl i. Lefserne
rødr dei og bilt over. For med
mjølk og vaku samean. Nå vispar
dei tinnu til eit egg eller tvo i
rød veska. Då vel dei så gullig
og fine å sjå på.

Forhau dette kaka dei (noko
som dei kalla "hellekake" eller
"heddekake". Dei sette ein diig
av mjøl og vaku, eller mjølk.

Det var helst bygg og havre. Så
hadde dei i litt ölgyd og let
det gå nokre tinnu. Dei laga
så runde ca. 6 cm tykke
kakar av dette og la på den

vorne hella. Ho laj de bil ho var
 bruv, sa smiddde di ho og stikke
 den andre sia bruv. Dese kabene
 var forelauparar for det vaulige
 brodet som var stekt millom
 tvo helle. Dette med ei helle,
 og den slaga mjöl gav eit
 dårleg resultat. Hellekabene
 blei skjøtt rå inni, så det va
 berre gjeldan du var brukt.

Simon tok du til å laga seg
 kakaromn av tvo helle og ein
 jernring (som det var vaulige
 å få tak i, så det va flere som
 laga ringar av gamle kløyvsag
 blad som var tetslitue)

Denne ringen gjekk ofte på låv
 på gård til gård. Simen blei
 lurt du låva ei helle og for
 du hadde berre ei. Nokon
 muna eit millomlag millom helle
 ne, men det var ikkje så lett, og
 gav mindre rom til (stomper)
 brodet. - Då tok du til å
 baka av rieg mjöl som du
 fekk kjøpa. Forrest rieg var
 den beste. Di sette ti mjölk
 myse eller vaku, som du hadde
 det til. Di hadde berre ølger
 som du fekk når du brydde.

Brødet gjekk på heiden til
 morgonen. Det var simen
 som hadde seg å gjesla dette
 brodet. Di bak det ut
 når det var kalostekt og
 smurde med egg mjölk, så sette di
 det inn att til det var ferdig.

Det første kvitemjølet kom hie bygda
for ca 70 år sidan. — Ei frumanda
kona som kom til bygda og fekk
veita at dei hadde kaka brød av
kvitt mjøl, vart så forskækt at
ho berre stod og slo hendene sa,
"man tilan å få sagt eit ord."

Men då ho endelig fekk stumma
seg sa ho: "Du står tid for ei
oppleving. Det var mor i å få
smaka eit brikanta hydrat: ^{kjörne av} ^{dei brødslive}
Du kjørte til vauky berre eit pins
eller toa til jal; men så anta
brøken ekkvart.

Du brøka av og hil opå oske-
slump og gløkabe. Du grov
ein dig klatt med i heit oske. Du
lag han bil han va heilt fr-
deg, og den var rebbely jiv
på smak. Gløkaba va skikk
på kjörbegliv. Fyrst på ei sie, så
på den ande. Det fyrste då
du va like vant med å kaka,
brøka dei å prøva ein liten klatt
oske for å sjå om deigen var
passe oppgått.

Dei smurde brødet med råmjølk
og egg opå

Nå lagar du nok som du
kallar pøbelkabr. Du & laga
av pøbel og kvitemjøl (eller
titt anna mjøl ved sid) og
berre kaka ut til dei &
så bykke som ein 5 ringelle
litt meir. Stumme har då ein ring

6.
som 15-16-18 cm i diameter og
trykkes i kakeve, som er lagt på
hella og steikt (utan å røda
eller trilla dei slik som ein gjør
med fladbrød) Sume kaker blir
ven litt utvide og stikes han
slik utan å doka dei opp i
småkaker. Dei vert ehen med
smør og gomb, eller smør og
myssesmoir, eggost eller anis
er laga av mjølk.

Det som ellers er brukt av brød
og kaker er først almindelig grovt
brød av saum malt kvie og
litt rug. Utan om dette kaker
mange brød av berre sikke
kvie, rett i mjølk. Til
jul og helgedagar kaker
dei julekake med rosiner
i, og lebrød eller vinstbrød
med sukker og kanel i. alle
desse med gjød som heving.

Utanom dette lager dei småkaker,
pannekaker, lapper og vaffer.

Det er ikkje nødige å nemne alle
dei småkakerne som er kaker,
heller ikkje blåkaker, joruka,
kr og skitt; men dei panne-
kakerne og lappene som dei
trihar blir og litt meir
sivaulige andre stader. Eg skal
difor fortelja berre desse er
laga. Til pannekake drigen rø-
rer ein opp mjølk, kvie i mjølk
egg og sukker. Den skal vere
så tynn at den lett renner utover

i pannen når en deir den rømt.
 En svidd pannen med litt svidd
 for en över röven i. Har en mange
 egg i blei de gule og faste- og
 gode i smaken. Har en mildt
 egg, blei de lysere og ikke så
 glatte og fine i smak.

Lappe brøder de ä skibe både
 i almu. panner og på kulla
 når de har bakt lefse eller
 flabbbrød. Røven kann lages av
 kjeme eller svidd melk, mjöl, egg
 og foin. Røra bör vere stå lykk
 at den sker nesten kann stå i
 den. Til ca 1/2 l. brødes en
 stor beske nabor oppløst i
 litt vobu til heving. Et a
 tvo egg og tre sked foin.
 Du vert finast når du vert skikt
 i smilt. Nabor svidd svidd
 på du, andre brøder syltetøi.
 Du & svat gode serleg når du
 & laga tett for du skal klast.
 I den seinare tid ha du beke til
 ä laga "hardaugt lefse". Du vert
 laga av svidd mjöl, mjöl, foin
 nabor, litt flöke og et egg.
 Nabor brødt litt svidd i. Du
 vert hevla ut og skikt på
 hella ca 1/2 em bybbe. Du
 kann ligga lenge, og bere
 dyrbast med vakt når du
 skal brødbast. Det er enda
 i bruk ä klina lefse med
 jöl, bylltøi o. l. Du plar då

kinnu svein same dagen som du
 leikar. Var lifseue & kalle svein
 du godt med svein over heila lefa
 (pa vanga) sinne oðri lilegrauð
 rebbra og þá. Þei betur þa i sa-
 man i tvo og kljper kauben
 jannu og þiu (derson þau eblje
 & det þá þv) þá svein du ein
 raud med svein rúndt kauben
 ca 5 em brei og kljper lefa
 fyrst i tvo og þá ein gong til
 slik at det ver 4 skybbe som
 er slik eit sinne laga ei
 god paunekaba og legg inni den
 dagen du skal brúast. Þeu
 rúndt paunekaba legg du dúb-
 lalt, legg þa þá rúndt over lefa
 og betur spissu med þá.
 Kyskann þá þá ein slik bli-
 ning hva, ja gæue tvo, om
 du gæur á eða det. Terdig er
 det slik ut.

Þesse lifseue þann eblje liggja
 leng. Men du þann babast
 haldi og leggast bort til det
 þjenn tveeka gjesk. Þá þann
 du blögast, og leggast inni
 eit klæði i lita skind, þá
 & du þedig til sveinung.
 Debb & ei gæi ordning.

Þröð leiv brúar ein þerre om
 ein þedig skikk flabrod leiv.
 Þein dyl þav ein slik leiv ballast
 ein bröð male
 Ei skive av omms bröð ballast.

ei stompeskjiva eller seimae ei
brød skiva.

12 sja s. 2 x du hälla det i röda lefsa
eller flabbbrödet. Du doppa rödrippa:
eit breskops med ei felle på - med i
röd vabuel eller röra, og for over
lefsa for alle skade. - Flabbbrödet
for du lett over for a ja av nijo-
lef.

Her seir du lefse när det v
sibaw klining med savor. Med
klining seir du klinge lefse.

13 Du bruka i betta både lefse
og flabbbröd. Lefseu kunne
ikkje leggja så hege när
du va njeite du bruka
i betta dei som den betten

vedlagte
proven

med spiss. Flabbbrödet bru-
ka du när du skulle vara borte
i mange dagar. (Niska seg)
Det var lagt sauan på tilla
med det saue det va skikt
og for det skivna du la det
da sauan på boa mekar
elbsom du hadde niske
time eller lette kreppe. Noka

betta det i spiss som proven,
ande i fiteant som den
andre proven. Du kunne
ikke leggja seg på niske bo
det for da mygla det. Du la
leggja det i bode og kjala det
godt furs i gjerom. Da var det
sæprøtt at det gjeik ikke
ann med seg, for da gjeik det
i betta. Du la seg på flabbbröd

levstoppa
det var ei
taske av ley
som du hadde
på ryggen
du bar ho
i ei reise
som bek og
arm og bane
fra eilevnia

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

som skulle legges i skabla bel
vindræk -

14. Du skal gøre av il bygg. Skende det
at du misste gøre på ein iltvann
måte laut du lara av grannen.
Du gjorde gøre på den måten
at du lurka ho, og hadde ho opp
i ein lynn pose, som hekk luftig
og turt. Du tok så ein klump
og bløyte i vaku, når du bong

15. Det. Du kunne ikke få suring
av vaku og mjøl. Den måtte du
ha av når du hadde deig
som var syra. Du la han ned i
mjøl til neste bakning. Dette
var ikke godt hevingsmiddel og
brødet blei rørt og drolig av det.
Ein hjemme ikke til at noko
brød var gjort med il. Ein
hjemme ikke til at det kuytke
seg noko vobru til lara og gjø
i noko form.

16. Du prøvde om deigen var ferdig
ved å hjemme om han var
laus og pøros.
Du brukt å ~~spise~~ brødet skabs
det & bakka. Enkelte lar det
ligge noen dage før deisjes av
det. Det er lettare å sola, og
dringare då.

17. Det & iegen som hjemme til at
shikinga av brød var annals
med suring enn med gjø.
Brødet måtte stå i ovnen en time

18. Det hjemme me ikke til her.

19. Shikinga gjørd før seg i ildtun
iltv vann til vauky. Du sette
opp ovnen i skorsteinen ^{ut} åren.
(Som bevingen); av tvo helle og

ein ring

Dei elde
ovg og litt
innby til
ovnen var varm.
så sette dei
inn
brødet.

4 Deune ovnen skulle dei alle
slags sgra bød. Sian fekk
dei kakaovnen som var nura
av stein inne i byggstuset eller
i høykneut, men nå & dei og
ikke av brøk. Dei fleste brukar
vedkomfyr eller elektrisk komfyr
til bakainga.

20 Dei fleste hjelpte seg sjøl med
bakainga; men det hørde af
dei fekk selja inn brødet hjå
grannen, dersom det va uak-
tvegeu for å få kaka hjå seg
sjøl.

21 Dei bruka mykje aspeved, og
ris ved. Det skulle eit par
store fang til ein almindelig
kakaovnen som ein kunne
selja inn ein fjeding i. Ovnen
måtte vera heit kvit for han
va varm nok. Proverbod bruka
bare rylegymnastane. Va han
for heit, sette dei opp døra litt.
For heit va han når det sprut
gveiskar av han.

22 Dei sopa først ut gløme. Så
tok dei ein vøl klut på ei stong
og lurka godt ut av botnen
Sånn la ei jernplate i botnen
av ovnen.

23 Ettervarene bruka dei til
å kaka lettare småkaker, eller

24 leggja inn rād ved til burt.

24 & tilbændt ber.

25 Kristinga & ikkje i burt ná, sa við eg hann sjona.

Telles kjemur ingen br til meir om nr 25.

26. Nei

27. Nei.

28 Brødet vert gøgnet på fleire måtar. Den hia di brøda i kinnu meir sjals, la di ofte både brød og lefser ned i kinnu. Ná har di relue blibb borte og spenne som di set ned i kyllar elle spis kammur. Dette & svart tillet på alle stade.

29. Me kjemur ikkje forur til hakt, men til meir og ost.

30 Ikkje anua enn for meind.

31. Skillekaka og polekkaka & meind for. - Dette vert laga ofte i eit knipekakt. Men og til vauley, som skifte på maten. Di kunne ikkje ligga lunge.

32 Nei.

33. Vaffel-goroj munker & burt, Vaffel mykje. Di ande meind, og helst berre til festdagar.

Til vaffer burt me mykje kjemurjalk, mjøl, litt smør, elle fløte og sukker. Til munker burt me helst gjoa diig, og til goro vauley opskrift.

Ne mit at det var brukt både
bark av aln og markrose i nålde
kiv. (Nosen var ^{den} kvite på skinnene.

Borhen var først kærka, så var
han malen sammen med nose
og horn. Bestemor til Anne Odgaard
(han + nå so är) kunne fortelja
at denne ~~kvite~~ alma, som du
gjekk borhen av, var feda for ca
150 år siav. Ingen gjekk lov å
bruka ho til anna enn mat.
Du gjekk borhen belst om våre,
du gjekk han så lett; men
du skov han av og stene
kiv

Ummer siste kig, bruka stene å
ha pokelujöl i brødet, andre
bruka jordsple, og stene have,
gryn, dersom du hadde. - Ja
det var seldå stene som brü
ka melasse. (mørk stiv).

36. Borhenjöllet, eller claudings
njöllet var sleg brukt til
jellbrød. Det velle idkje
lagast godt til omusbrød eller
gjelbrød. Du bruka så like
bark som räd; men elles laut
du ta det ellersom nånda
var stor, eller mindre stor.

37. Det er ingen som tiepar
at nokon var sjibe av borhen-
det.

38 Det var idkje bruka hveke
til falheemat; men til dyrefor.

39. Ein býur er þil að det
var bríka nose í þau i uóðsbrí.

40. Er suoa þá þór, - maluoso.
Ein velt ikkje onu að den var
bríka þil anna einu leatung.

41. Þeir nija & þeir bríka
þil dyrefor.

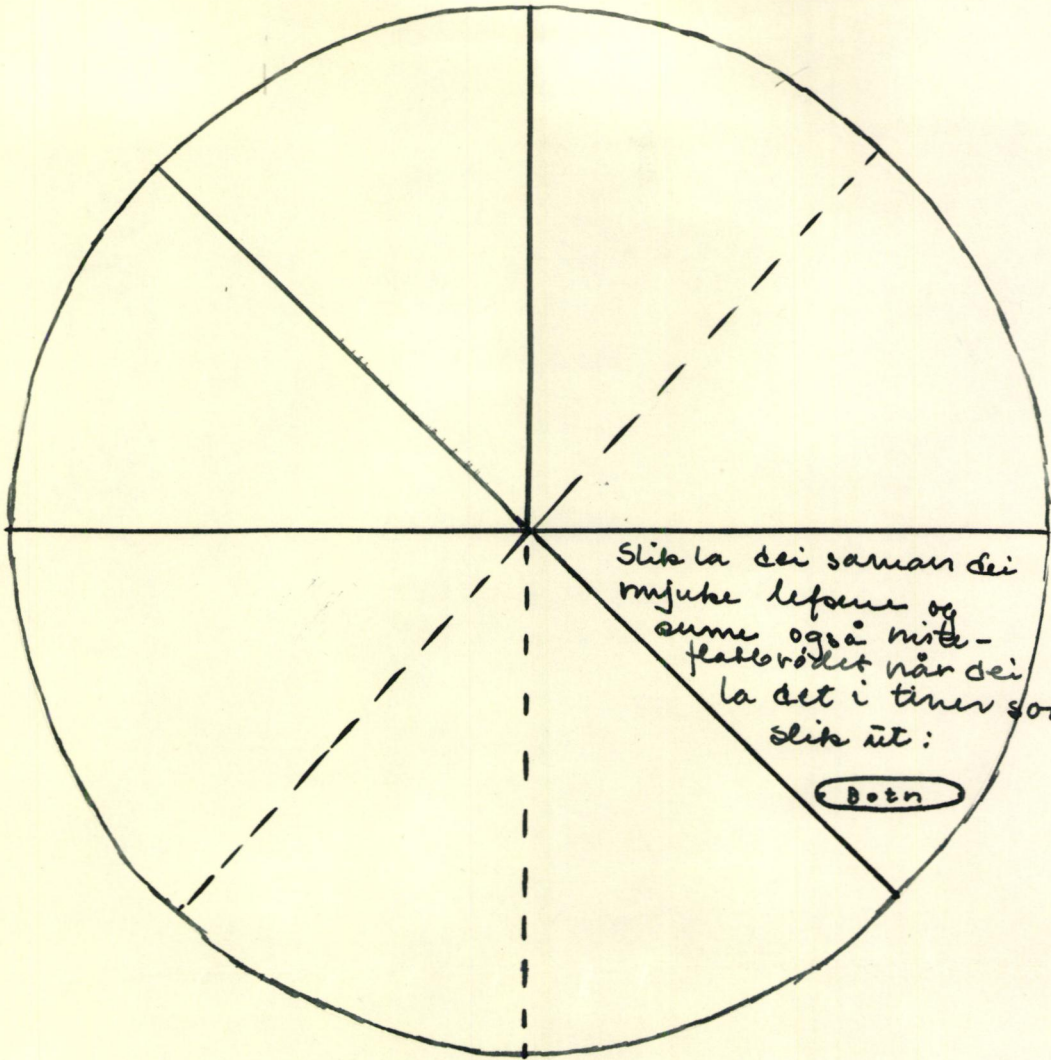

Deble er nok ikkje så greit som
det tunde vor; annu & det voko
d- ikkje þjónu så skis og spör.

Det & annu Qdegas som har
gjefe meg ör eubeningu onu mykji
að det som var i þil - gamle
dagar.

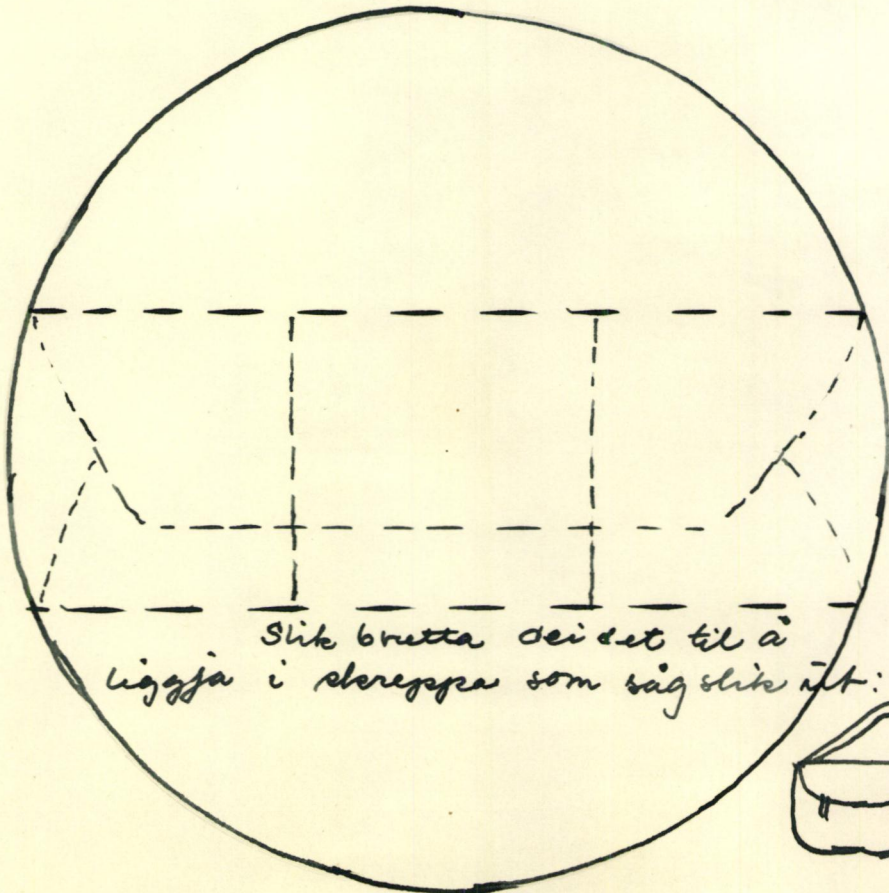
Rachel Thomassen

73. Na nær eg har lese det vörast, se eg
að eg har þil þi blanding av
kohl. mál og nyrorsk. þinnu þvar.
Det býur að að eg har spünge þil
og frá oledidit, og mykja þil mál
i oledidit mitt. Eg vona de fernu
at av det libeal.

Slik la dei saman dei
mjuke lefene og
sunnne og ei nite-
flattbrødet når dei
la det i tiner som såg
slik ut:

Botn

Slik bretta dei det til å
liggja i skreyppa som såg slik ut:

